

UOT 82.091

Rafael HÜSEYNOV

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Bakı Dövlət Universiteti Şərqsünaslıq fakültəsi İran filologiyası kafedrasının professoru

rafaelhuseyn@yahoo.com

NİZAMİ GƏNCƏVİ HÜDUDSUZLUĞU VƏ ŞƏRQŞÜNASLIQ FAKÜLTƏSİ AZƏRBAYCANDA NİZAMİŞÜNASLIĞIN BAŞLICA MƏRKƏZLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

Açar sözlər: *Nizami ili, Bakı Dövlət Universiteti, Şərqsünaslıq fakültəsi, klassik irs, Nizamişünaslıq, Nizamişünas kadrlar, öyrədici və səmtləndirmə ənənəsi, Nizami lüğəti*

Key words: *Year of Nizami, Baku State University, The Faculty of Oriental Studies, accumulated energy, classical heritage, tradition of researching, Nizami dictionary*

Ключевые слова: *Год Низами, Бакинский Государственный Университет, факультет востоковедения, классическое наследие, низамиведение, база подготовки низамиведов, традиции исследования, словарь Низами*

Giriş.

Dahi Azərbaycan mütəfəkkiri və şairi Nizami Gəncəvinin yuvarlaq ildönümlərinin, eləcə də tariximizdə əbədi yaşayan digər klassiklərin yubileylərinin dövlət qərarı ilə rəsmiləşdirilməsi, ümumxalq elm və ədəbiyyat bayramı kimi qeyd edilməsi ənənəsi XX yüzilin ilk birinci rübündən başlanır. Ötən yüzilin ikinci yarısından sonra xüsusən sistemli şəkil alan bu yubiley mərasimləri böyük söz sənətkarlarımızın istər təbliği, istər kütlələrə daha artıq yaxınlaşması və Azərbaycan hüdudlarından kənarlarda da layiqincə tanınması, istərsə də əsərlərinin nəşri və tədqiqi baxımından çox faydalar vermişdir.

Digər klassiklərlə müqayisədə bu baxımdan Nizami Gəncəviyə həmişə bir qədər də çox diqqət göstərilmiş, onun yubileyləri də başqalarına nisbətən daha çox baş tutmuş, başqa tarixi şəxsiyyətlərimiz kimi, yalnız 100-lü və 50-li ildönümləri deyil, zahirən yetərincə yuvarlaq görünməyən 840, 880 illikləri də yüksək səviyyədə, beynəlxalq konfranslar, müfəssəl araşdırmalar və nəşrlərin müşayiəti ilə keçirilmişdir.

Son 80 ildən artıq müddətdə dəfələrlə gerçəkləşmiş Nizami Gəncəvi yubileyləri arasında onun 880 illiyi mərasimlərinin məxsusiliyi ondan ibarətdir ki, bu, yalnız təyin olunmuş müəyyən bir gündə, ya günlərdə keçirilən yubiley kimi düşünülməmiş, Azərbaycan dövləti başçısının sərəncamı ilə bütün 2021-ci il "Nizami İli" elan edilmiş, ilin ilk ayından son ayın axırına qədər Nizami tədbirləri və nəşrləri davam etmişdir. Həm də 2021-ci il boyu həyata keçirilmiş Nizami tədbirləri, tədqiqləri, nəşrləri, xatirə əbədiləşdirmələrinin ortada olan bir nəticəsi də ondan ibarətdir ki, "Nizami İli" heç başa çatmayan il çərçivəsinə də sığmamış, yığılan enerji Nizami ilə bağlı çeşidli fəaliyyətlərin gələcək illərdə də elə yubiley ili intensivliyi ilə davam etdirilməsinə zəmin hazırlamışdır.

Bakı Dövlət Universitetində 1922-ci ildə yaradılmış Şərqsünaslıq fakültəsi (Востоковедение в советском Азербайджане, 1964: 16-17) mövcud olduğu bütün onillər ərzində yalnız bir tədris məkanı kimi deyil, həm də klassik irslə bağlı araşdırmaların, ilk növbədə isə Nizami Gəncəvi ilə əlaqədar tədqiq və tərcümələrin başlıca mərkəzlərindən biri kimi tanınmışdır. Bir tərəfdən bu, fakültədə çalışmış mütəxəssislərin bilavasitə nizamişünaslığımıza verdiyi töhfələrlə əlaqədarsa, digər yandan nizamişünas kadrların hazırlanması üçün əsas baza olması ilə bağlıdır. Azərbaycanın köhnə, orta və yeni nəsillər

nizamişünaslarının mütləq əksəriyyəti məhz Şərqsünaslıq fakültəsinin yetirmələridir ki, bu da sadəcə fakültənin dil bilgiləri vermək səriştələri ilə deyil, sevgi aşılamaq və yönəltmək qabiliyyətinin üstünlüyü ilə izah edilməlidir.

Və həmin ənənəvi araşdırıcılıq, öyrədıcilik və səmtləndirmə ənənəsi bu gün də fakültədə uğurla davam etdirilməkdədir.

Bəs nədən həm Şərqsünaslıq fakültəsində, həm Azərbaycanda, həm də bütövlükdə dünyada Nizami Gəncəviyə diqqət və maraq əsrlər boyu və bu gün Yaxın və Orta Şərqi yüzllər və minlərlə fars, ərəb, türkdilli şairləri arasında həmişə çox olub və olmaqdadır? Bu əbədi müasirlik və aktualığı şərtləndirən başlıca amillər nədən ibarətdir?

Nizami Gəncəvinin əbədi dərsləri və şairin daimi müasirliyini şərtləndirən cəhətlər.

Hər dahi sönməyən işıqdır və nadir zəka sahiblərini ulduzlara bənzədənlər, əlbəttə ki, haqlıdırlar. Nizami Gəncəvi (1141–1209) ilə bugünün insanını 9 əsrə yaxın zaman ayırır. Bu müddət boyunca dünyaya milyardlarla insan gəlib-gedib, saysız-hesabsız ocaqlar yanıb-sönüb. Söz yox, bu əsrlər boyunca ömrünü ədəbiyyata həsr edən minlərlə şair də olub və onların əksəriyyəti də zamanın küləkləri kimi uçub gedib, adları belə yaddaşlardan silinib.

Onuncu əsrdən iyirminci yüzilliyə qədər yaranmış ərəb, fars, türkdilli təzkirələrdə – Yaxın və Orta Şərqi ənənəvi ədəbi şəxsiyyətlər ensiklopediyası adlandırılıla biləcək 1 000-ə yaxın mənbədə adı keçən ədiblərin ümumi sayı 15 000 civarındadır. Həm də onların heç də hamısı hələ ən məşhurlar deyil. Ən məşhurları sayacaq olsaq, bu rəqəm aşağı-yuxarı 100 hüdudunda qalar, həmin 100-ün içərisindəki dahilərsə barmaqla sayılacaq miqdarda. Nizami Gəncəvi məhz həmin seçilmişlərin ən seçilmişlərindən biridir!

Və daha bir cəhət də nəzərə alınmalıdır ki, Məhəmməd Oufinin XIII əsrdə yaratdığı və ilk ən mötəbər təzkirələrdən hesab edilən “Lübab ul-əlbab”dan başlamış (Oufi, 1335: 529-530) XX əsrin əvvəllərində qələmə alınmış təzkirələrin, demək olar ki, hamısında mütləq qaydada təkrarlanan bir ad var ki, o da Nizamidir. Hansısa klassikə hansısa təzkirəçi az diqqət göstərsə, bəzən hətta haqqında çox qısa bəhs etsə, ya heç ayrıca yazmasa da, Nizamiyə heç biri biganə qalmır, onun haqqında səxavətlə söz açmağı sanki borc bilirlər.

Nizaminin doğulduğu, bütün həyatını yaşadığı Gəncədə möhtəşəm tikililərin, əzəmətli sarayların olduğunu tarixi mənbələr təsdiqləyir. Lakin vaxt onları da heç bir iz saxlamadan öz girdabına sovurub.

Tarixin ələyindən keçərək gələcəkdə yaşamaq, daim diri qalmaq səadəti yalnız tək-tək zirvə şəxsiyyətlərə nəsis olub.

Kimin işığı nə qədər gurdursa, onun çöhrəsi də gələcək içərisində o qədər aydın görünür. Bəzilərinin sadəcə adı qalır, hansı şairinsə bir, yaxud bir neçə beyti, hansı uğurlularınsa bütöv “Divan”ları, məsnəviləri, sıra-sıra mənzumələri yaşayır.

Lakin bir zirvələr zümərəsi də var ki, elə bil, onlar başqa zaman qatında mövcudurlar. Adı təqvimlərin, dəyişən fəsillərin, ötən illərin, dönən əsrlərin sanki onlara aidiyyəti yoxdur. Hər yeni dövrə, hər gələn yeni nəsillərlə onlar müasir ola bilirlər, hər təzə əsrdə onların köhnəlməz sözü yeni zamanın ruhuna uyğun səslənir.

Nizami hələ öz sağlığında sözünün böyük gücünə inanır, ən azı bir əsr sonra da şeirlərinin oxunacağına, adının unudulmayacağına ümid bəsləyirdi və yazırdı ki, “100 il sonra “Nizami hardadır” soruşsan, hər beyti “Burdadır, burdadır” deyəcək” (Kolliyat, 1390: 286). Lakin Nizaminin yaşayıb-yaratdığı çağlardan səkkiz əsr ötüb, doqquzuncu əsr tamamlanmaq üzrədir və onun adı da, şeirləri də XII əsrdə hansı parlaqlıqda idisə,

indi də o cür bərq vurur, 5 məsnəvidən ibarət “Xəmsə”si yenə ömrünü davam etdirməkdədir, gəncəli şeyxin məsnəvilərinin hər biri hər beyti ilə Nizaminin diri olduğunu təsdiqləməkdədir.

Lakin Nizami Gəncəvinin ömrü təkcə özünün bu gün də oxunan əsərləri ilə davam etmir. Nizami ədəbi məktəbinin saysız-hesabsız təmsilçilərinin yaşayan irsi də Nizaminin ədəbi və əbədi diriliyinə daha bir zəmin yaradır.

Nizami Gəncəvi Azərbaycanın yüksək iqtisadi və mədəni tərəqqi yaşadığı XII əsrdə, əsas mərkəzlərindən biri Gəncə şəhəri olan Atabəylər dövləti zamanlarında ədəbi meydana atılmışdı. Mənbələrin verdiyi məlumatlar və şairin əsərlərinə səpilmiş ayrı-ayrı soraqlar açıqca göstərir ki, Nizami Gəncəvi ensiklopedik zəkaya malik, müxtəlif elm sahələrində dərin biliklərə sahib olan bir mütəfəkkir imiş.

Şərq intibahının ən müstəsna simalarından olan Nizamini son min ilin ərəb, fars, türk, hind və digər dillərdə yazıb-yaratmış bütün şairləri ilə müqayisə edəndə belə bir müstəsnalığı aydın olur ki, heç bir qələm sahibi özündənsonrakı ədəbi fikrin inkişafına onun qədər müsbət təsir göstərməmişdir.

XIII əsrdən, Əmir Xosrov Dəhləvinin Nizami “Xəmsə”sinə cavab yazmasından sonra bu, bir ənənəyə çevrilmiş, orta əsrlərin müsəlman Şərqi ədəbi düşüncəsində Nizaminin bütöv “Xəmsə”sinə, yaxud ən azı onun beşliyindəki məsnəvilərdən birinə layiqli nəzirə yazmağa ali şairlik imtahanı sayılmışdır (1131-34).

Bu imtahandan keçənlər, yazdıqları nəzirələr, ədəbi mühitdə təqdirə qarşılanırlar sanki elə böyük ədəbiyyata da vəsiqə almışlar.

Dünya ədəbiyyatında əsərlərinə ən müxtəlif xalqların şair və yazıçıları arasında Nizamiyə olan qədər cavablar yazılan ikinci bir sənətkar yoxdur.

Həm də Nizaminin vəfatından az sonra başlayaraq ta indiyə kimi “Xəmsə”yə cavablar yalnız ədəbiyyatda deyil, yeni dövrün diktəsi və sifarişi ilə digər yaradıcılıq sahələrində də meydana gəlmiş və gəlməkdədir (Hüseynov, 2019: 5-12).

Nizami ədəbi məktəbi Şərq xalqlarının ədəbiyyatlarında aparıcı mövqe tutmaqla yanaşı, musiqidə, rəssamlıqda, teatrda, kinoda, incəsənətin digər sahələrində də müşahidə edilməkdədir.

Digər Şərq şairləri kimi, Nizami Gəncəvi də yaradıcılığa lirik şeirlərdən başlasa, “Divan” bağlasa da, ona əsl şöhrəti məsnəviləri, 5 poemanın qovuşuğundan yaranmış “Xəmsə”si gətirmişdir.

Birinci məsnəvisi – 1174–1175-ci illərdə yazdığı “Məxzən ül-əsrar” – “Sirlər xəzinəsi” əsəri Nizamiyə böyük şöhrət gətirdi, ədəbi aləmə qüdrətli bir qələm sahibinin gəldiyini nümayiş etdirdi (Lakin elə buradaca xüsusi vurğulanmalı bir məqam var. “Məxzən ül-əsrar” açıqca göstərir ki, kamil, bəşkin şairin bəhrəsi olan bir əsərdir və bu məsnəvi doğularkən artıq Nizami 30-nu çoxdan arxada qoymuş, 40-ına yaxınlaşmaqda idi. Hanı bəs Nizaminin o çağacan olan əsərləri? Heç vəchlə təsəvvür etmək olmur ki, Nizami həmin müddətəcn böyük məsnəvilər olmasa da, ən azı çoxluca lirik şeirlərdən ibarət iri bir “Divan” bağlamamış ola. Başqa sözlə, Nizaminin məsnəvilərinə qədərki yolunun və irsinin ciddi araşdırılmasına ehtiyac böyükdür və şairin həmin dönmədə də zəngin bir ədəbi miras doğurması ehtimalı qüvvətlidir).

İlk məsnəvisinin şöhrəti cavan şairi ruhlandırır, ədəbi-mədəni mühitin diqqət mərkəzinə çəkir və o, ləngimədən yeni məsnəvisi üzərində işə başlayır.

Atabəy Şəmsəddin Məhəmməd Cahan Pəhləvan Eldəgizə (1173–1186) həsr etdiyi ikinci məsnəvisi “Xosrov və Şirin”i Nizami 1180-ci ildə tamamlayır.

1188-ci ildə digər poeziya incisini – “Leyli və Məcnun” poemasını, 1197-ci ildə isə “Yeddi gözəl” əsərini başa çatdırır.

Ədəbiyyat tarixinə aid qaynaqlar və ədəbiyyatşünaslıq araşdırmaları ayrı-ayrı poemaların yaranmasına hökmdar sifarişlərinin səbəb olduğunu təsdiqləsə də, beşi birlikdə bütöv bir kompozisiya yaradan məsnəvilər onların vahid bir ideya ətrafında, bəlli bir ədəbi konsepsiya ətrafında birləşdiyini göstərir.

Sanki Nizami haradan başlayaraq harada bitirəcəyini öncədən dəqiq bilir (ya sezir, duyur və onu içəridən idarə edən intuisiyanın hökmü ilə köklənir), ilk poemasından sonuncu məsnəvilərinədək kamil insan, mükəmməl cəmiyyət, ədalətli cəmiyyət quruculuğu üçün öz modelini ortaya qoyur.

Bu ardıcıl şəkildə davam edən, getdikcə də dərinləşən, yeni-yeni çalarlar qazanan ideya-estetik sistem çox qabarıqdır və hətta belə qənaət də yaranır ki, lap Nizami hansısa məsnəvisində bu deyil, başqa süjeti işləmiş olsaydı da, yenə “Xəmsə”nin ümumi mənzərəsi, məfkurə istiqaməti və estetik prinsipləri dəyişməyəcəkdi, həmin başqa mövzular da ümumi xəttə xidmət edəcəkdi.

Bütün yaradıcılığının ən monumental əsəri olan “İskəndərnamə” poemasının yazılması şairin həyatının son parçasında baş verir. Məsnəvinin birinci kitabı “Şərəfnamə” 1199-cu ildə, “İqbalnamə” adlanan ikinci hissəsi 1201-ci ildə yaranır.

Məhz sanki bu iki yekun məsnəvidə ilk poemadan gələn düşüncə və duyğu axını zirvəyə yetişir, Nizami, nəhayət ki, ali məram və məqsədlərini təfərrüatı ilə bəyan edir.

Nizaminin bütün dahiyənə əsərləri dünya ədəbiyyatında çoxsaylı pərəstişkarlar tapdığı kimi, bu maraqlı və yüksək bədii keyfiyyətli poema da bir çox görkəmli şairlər tərəfindən öyrənilmiş, izlənilmiş, yekun olaraq bir sıra yaxın süjetli əsərlərin yaranmasına təkan vermişdir.

Nizaminin özündənsonrakı ədəbiyyata təsiri dünya ədəbiyyatında misli görünməmiş bir hadisə, miqyasları ilə heç bir dünya dahisinin yetişmədiyi ucalıqdır. 7 əsrdən artıq bir müddətdə Nizami “Xəmsə”si Orta Asiyadan tutmuş Qafqaza, İrandan, Əfqanıstandan, Anadoludan tutmuş ərəb ellərinə və Hindistana qədər ərəzidəki onlarla xalqın ədəbiyyatını cazibəsində saxlamış, onlara mövzu, süjet, ideyalar vermiş, fərqli dillərdə çeşidli millətlərin təmsilçilərinin doğurduğu ədəbiyyat əsrlərcə Nizami məsnəvilərindən güc alaraq meydana gəlmişdir. Dünya söz sənəti tarixində başqa xalqların ədəbi düşüncəsinin irəliləyişlərinə təsir göstərmiş başqa əsərlər və başqa yaradıcılar da olmuşdur. Lakin onlardan istisnasız olaraq heç birinə Nizami qədər uzun zaman boyunca, bu ölçüdə, belə geniş əhatədə, belə geniş beynəlmiləl müstəvidə təsir göstərmək nəsb olmamışdır.

Mahmud Kaşğarının (1029–1102) türk dillərinin tarixində xidmətləri nə qədər müstəsnadırsa, türk dilinin və türkdilli ədəbiyyatın boynunda söz və fikir nəhəngi Əlişir Nəvainin də haqqı o qədər böyükdür.

Nizami Gəncəvini türk dünyası ilə bütün zənginliyi, dərinliyi və parlaqlığı ilə açmaqda onun gəncəli ustada cavab yazdığı “Xəmsə”sinin nə qədər əhəmiyyəti varsa, Nizami ədəbi ənənələrinin türkdilli xalqların ədəbiyyatında oturuşmasında da Nəvai irsi və şəxsiyyətinin əvəzsiz təsiri olmuşdur.

Tarixin sınaqlarından çıxmış həmin nəcib ənənələrin nəticəsidir ki, Nizami bu gün Azərbaycanda olduğu qədər Özbəkistanda da əziz tutulmaqda, sevilməkdədir (Azərbaycanda orta əsrlərdən bəri Nəvaiyə olan dərin məhəbbət və saygını nəzərə alaraq qəsdən Azərbaycanı Özbəkistandan irəli salıram).

Nizami şeirlərini İrəm bağında, Cənnət bağçasında açılan çiçəklərə bənzər tutan Nəvai gəncəli söz tilsimçisinin və onun ardınca hind bülbülü Əmir Xosrov Dəhləvinin farsca yazdığı məsnəvilərdən fars dilində oxuyub anlayanların zövq aldığını yazaraq mühüm bir mətləb üzərinə gəlirdi.

Bir böyük vətənpərvər, türklüyün təəssübkeşi kimi qürurla səsini ucaldan Əlişir Nəvai ana dilində yazmaqla başlıca məqsədinin türk insanını sevindirmək, sözün gözəlliyi ilə onları feyziyab etmək olduğunu bildirirdi.

Millətpərvər, yurdsevər şairin məramı bu idi ki, məsnəviləri farsca oxuyub sonacan anlayan, o səbəbdən də könül dolusu həzz alanlar kimi, qoy mənim türkün də bu inciləri öz dilində oxuyaraq farsçada mütaliə edərkən qədərincə ala bilmədiyi ləzzəti bütünlüyü, genişliyi ilə duysun:

Min türkcə başlanan rəvayət,
Qıldım bu fəsanəni hekayət.
Kim, şöhrəti çün cəhanğa tulğay,
Türki elinə dəxi bəhrə bulğay (Bertels, 1965:143).

Nizaminin əsərlərini farsca yazması, söz yox ki, bir tərəfdən dövrün tələbi idi, müsəlman Şərqiində ərəbcənin elm dili olaraq hamılıqla qəbul edildiyi sayaq, farscanın da həmin nəhəng məkanda ən müxtəlif xalqların təmsilçiləri tərəfindən ortağ şeir dili kimi istifadə edilməsi vərdişindən irəli gəlirdi. Bu iki dil orta əsrlərdə müsəlman aləmində qloballaşmanı təmin edən iki başlıca vasitə idi. Bu iki dil bütün Mərkəzi Asiyani müştərək yaradıcılıq məkanına döndərirdi.

Nizami özünü məhz bütün bu iri məkanın şairi hesab edir, bu coğrafiyaya üz tuturdu, ona görə də farsca yazması həm də bir zərurət idi. Lakin türkcə yazmanı çətinləşdirən, onun farsca kimi işləkliyinin qarşısında maneəyə çevrilən mühüm bir özəllik də ondan ibarət idi ki, ərəzlu şeir hələ türkcəylə yetərinə uyğunlaşmamışdı. Hələ XVI yüzildə Məhəmməd Füzuli bu cəhətə diqqət yönəldərək məhz həmin səbəbdən – türkcənin ərəzla yetərinə uyğunlaşmaması ucbatından sözlərinin əksərən “namərbut u nahəmvar” (rabitəsiz və kələ-kötür) olmasından şikayətlənir, qüdrəti çatarsa, bu kəsiri aradan götürməyə çalışacağını bəyan edirdi (Füzuli, 1996: 364). Həmin vaxtacan isə, Nizami dövründəkindən fərqli olaraq, türkcənin və ərəzun bir-birinə isinişməsində, uyğunlaşmasında bir neçə əsrlik inkişaf yolu keçilmişdi.

Ardıcıllarını Nizamidən müdam bəhrələnməyə sövq edən bir tərəfdən onun yaradıcılığında ümumbəşəri idealların tərənnümü, hər xalq üçün doğma, məhrəm gələn duyğuların məharətli təsviri, fikrin yeni uçuşlarına qanad verən hazır modellər, düşüncə qəlibləri idisə, o biri tərəfdən gəncəli ustadın yaratmış olduğu mükəmməl poetik ifadə ülgünləri, fikri ifadəetmədəki ona qədər misli görünməmiş zəriflik, şairanəlik, yığcamlıq, mənə qatları ilə zənginlik idi.

Məhz bu cəhətlər Nizamini yalnız kamil bir ədəbi deyil, həm də əbədi məktəbə çevirdi və onun təsiri yalnız ədəbiyyat çərçivəsində qalmaqaraq sənətin digər səmtlərinə də nüfuz etdi.

“Nizami İli”nin digər Nizami ildönümlərindən fərqi və müəyyənləşdirdiyi yeni vəzifələr.

İstənilən böyük qələm sahibinin yeni nəsillərə dolğun qayıdışı ilk növbədə mətnlə bağlıdır. Nizami Gəncəvinin Azərbaycana və insanlara məhz mətni ilə daha bütöv qayıdışı yolunda əsas işlər 1930-cu illərdən etibarən görülməyə başlanır. Vəhid Dəstgerdinin “Gəncinə-ye Gəncəvi” silsiləsindən nəşr etdiyi 7 cildə Nizaminin 5 məsnəvisi və “Divan”ı izah və şərhərlə ilk dəfə nəşr edildikdən sonra Azərbaycan alimlərinin səyləri ilə və artıq daha çox əlyazma nüsxələri cəlb edərək, bunların elmi müqayisəsini apararaq şairin “Xəmsə”sinə daxil olan poemalar müasir dünya mətnşünaslığının tələbləri

əsasında buraxılmağa başlandı (Bertels, 1962: 458-459).

Bunlardan daha əvvəl geniş Nizami tədqiqatlarına başlamış görkəmli Azərbaycan mətnşünası Salman Mümtaz "Xəmsə"nin elmi-tənqidi mətnini hazırlamışdı. Lakin sovet siyasi repressiyalarının qurbanı olan Salman Mümtazın müsadirə edilərək məhvə uğradılan arxivindəki həmin nüsxələr biryolluq itib-batır (Vətənim, 2021).

Ümumən, həm Sovet İttifaqının digər yerlərində, həm də Azərbaycanda siyasi repressiyaların elm adamlarına yönəlmiş qanlı dalğaları ən çox şərqşünasları vurmışdu (Люди и судьбы, 2003; Bünyadov, 1993: 88, 165, 168, 193, 199).

Bu isə təbii ki, sonra öz mənfəi təsirini elm nəsiləri arasında əlaqələrin qırılmasında, bir çox məxəzlərin qayıdışsız qeyb çəkilməsində, bir sıra vacib mövzu və istiqamətlərin, o cümlədən elə Nizamişünaslığın da inkişaf templərinin xeyli zəifləməsində büruzə verdi.

2021-ci ili Nizaminin nəşri, təbliği, tərcüməsi və tədqiqi səmtində bir dönüş mərhələsi kimi dəyərləndirmək olar. Bu il içərisində Nizami Gəncəvi haqqında Azərbaycanda müəyyən mənada indiyədək aparılmış tədqiqlərə, bir növ, yekun vuruldu, hətta unudulmuş köhnə araşdırmalar belə yenidən nəşr edildi və bu ümumi mənzərədə həm indiyəcən nələrin edildiyi aydın göründü, həm də daha nələr etməli olduğu haqqında təsəvvürlər müəyyənleşdi. Nailiyyətlərimiz də ortadadır, kəsirlərimiz də.

"Nizami İli"nin ilk dərəsi budur ki, Nizami mətninə təzədən qayıtmaq gərəkdir. Çünki indi dünyanın əlyazma xəzinələrinə əlçatanlıq xeyli artıb. XX əsrin Nizami tədqiqləri davam edən, Nizami mətnləri nəşr edilən vaxtlarında indiki imkanlar yox idi, sərhədlər daha qapalı, xüsusən Sovet İttifaqında, o sıradan Azərbaycanda yaşayan alimlərin xarici ölkələrdəki əlyazmaları əldə etmək imkanları məhdud idi və çox zaman bir çox kitabxana və arxivlərdə, fond və saxlanclardakı Nizami əlyazmalarından xəbərsizlik hökm sürürdü. İndi Nizami "Xəmsə"sinin elmi-tənqidi mətnini hazırlamaq və maksimal dərəcədə çoxlu əlyazmanı bu tədqiqata cəlb etməkdən ötrü çox münasib şərait var. Doğrudur, köhnə zamanla müqayisədə indi yetərincə sanballı mütəxəssislərin, klassik irsi kamil bilən səriştəli alimlərin azlığı, yaxud yoxluğu problemi var. Məhz bu cəhət də "Nizami İli"nin bitəcəyində ikinci mühüm qənaəti doğurur ki, nizamişünasların yeni, güclü nəslini yetişdirmək üçün sistemli iş aparılmalıdır. 2021-ci ildə təqdim olunmuş sayca həddən ziyadə çox Nizami nəşrlərini, dərc edilən məqalələri, təşkil edilmiş konfranslardakı məruzəçilər sırasını seyr edincə aydın olur ki, təəssüf ki, onların əksəriyyəti bu sahədə mötəbər söz deməyə elmi səlahiyyəti çatmayan, mövzunun sahibi olmayan, həvəskar səviyyəsində yazan (sahə, mövzu üzrə) qeyri-peşəkarlardır.

Əlyazmaşünaslar, klassik mətnlərlə işləməyi bacaran, mətnin dilini dərindən bilən mütəxəssislər nəslini yetişdirilməlidir.

"Nizami İli" "Xəmsə"nin bədii və filoloji tərcümələrinin yenidən işlənməsi, daha cilalı, mükəmməl səviyyədə ortaya qoyulması zəruriyyətini də qaldırdı və bu, dönə-dönə ifadə edildi.

Həqiqətən də ehtiyac var, çünki indiyədək edilmiş istər bədii, istərsə filoloji Nizami tərcümələrində sonacan qane etməyən məqamlar lap çoxdur.

Ancaq istəmək, arzulamaq, tələb etmək asan olsa da, işi görmək müşküldür. O köhnə şairlərdən və mütəxəssislərdən daha yaxşı mütəxəssislər və şairlər varmı ki, həmin işləri görə?!

Təbrizdə ədəbiyyat hamisi Əli Poladın şəxsi imkanları və təşəbbüsü ilə yaratdığı "Nizami mərkəzi"ndə "Xəmsə"nin yeni elmi-tənqidi mətninin hazırlanması istiqamətində iş gedir və bir neçə cild də artıq hazırdır. Lakin zənnimcə, bu qəbil işlərin səmərəli olması, arzulanan nəticələrə gətirib çıxarması üçün işlər müştərək, sıx əməkdaşlıq şəraitində aparılmalı, bizim arsenalımızdakı tədqiqat və elmi yanaşma modelləri ilə İrandakı

alimlərin tədqiqatçılıq üslubu arasında kəşifən xətlər tapılmalı, hazırlanacaq mətnlər Avropa mətnşünaslıq sisteminə uyğunlaşdırılmalıdır.

Nizami "Xəmsə"si müxtəlif tərtiblərdə dönə-dönə nəşr edilsə də, şairin "Divan"ı bu baxımdan heç ürəkaçan vəziyyətdə deyil. Vəhid Dəstgerdi (Gəncineyi-Gəncəvi, 1318) və Səid Nəfisi (Nizami, 1338) nəşrlərindən sonra bu istiqamətdə heç cəhd edilməmişdir. Halbuki həmin nəşrlərin hər biri, elə tərtibçilərinin də etiraf etdiyi və digər araşdırıcıların da təsdiqlədiyi kimi (Gəncineyi-Gəncəvi, 1318: 172-173; Nizami, 1338: 312-313; Yusifov, 1968: 20-30), bitmiş, kamil mətnlərtək qəbul edilə bilməz.

Üstəlik, həmin mətnlərin nəşrindən ötən onillər ərzində Nizami "Divan"ını daha mükəmməl etməyə yardımçı ola biləcək nüsxələr də, həmin əlyazmalarda hətta indiyədək dərc edilməmiş şeirlər də aşkarlanıb.

Ona görə də Nizami "Divan"ının elmi-tənqidi mətninin hazırlanması, o mətnin mükəmməl filoloji və bədii tərcümələrinin də yaradılması ümdə vəzifələr sırasındadır.

Çevirmə məsələlərində, xüsusən indiki halda həlli nisbətən daha mümkün görünən filoloji tərcümələrin hazırlanması gedişində də Cənubi Azərbaycandakı araşdırıcılarla Azərbaycan Respublikasındakı alimlər ortaq çalışmalara üstünlük verməlidirlər.

"Nizami İli"nin daha bir dərsi isə ondan ibarətdir ki, artıq Azərbaycan şairi Nizamini dünyaya daha yüksək səviyyədə təqdim etmək üçün öz alimlərimizin aparıcı dünya dillərində xarici ölkələrdə və internet məkanında ardıcıl, sistemli, planlı şəkildə çıxış etməsinə ehtiyac böyükdür. Çünki Nizami Gəncəvi bu gün yalnız ədəbi sima deyil, beynəlxalq meydanda getdikcə daha çox ideoloji faktor kimi çıxış edir. Nizami Azərbaycanın rəmzi olan adlardan və dəyərlərdəndir, Nizami Azərbaycanın böyüklüyü və gücünün bariz əlamətlərindəndir və həmin səbəbdən ideoloji rəqiblər və düşmənlər o gücü Azərbaycandan almaq naminə Nizami ilə bağlı hər cür təxribat və təhriflərə əl atırlar. Ona görə də sadəcə həmin iddialara cavab verən və müdafiə mövqeyi seçən tərəf olmamaqdan ötrü lazımdır ki, Nizamini dünyada Azərbaycan övladı, Azərbaycan şairi olaraq təsdiqləyək, bunu hər kəsə mübahisəsiz aşkar olan gerçəyə döndərmək üçün qat-qat artan səy və fədakarlıqla çalışaq.

Nizami ilə bağlı yerinə yetirilməli işlər, həllini gözləyən məsələlər çoxdur və Azərbaycanda bu vəzifələrin kompleks icrasına potensialı ilə səfərbər olmalı 2 başlıca ünvan var: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutu və Bakı Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsi. Hər iki mərkəzin 1950–1980-ci illər mütəxəssis tərkibi və səviyyəsi ilə indiki durumu, ovaxtkı araşdırıcılıq imkanlarının məhdudiyətləri ilə indiki çağın qat-qat əlverişliliyini tutuşduranda birinci halda əvvəlki, ikinci halda indiki vəziyyətin daha yaxşı olduğunu anlayırıq.

"Nizami İli"nin yekun istəklərindən biri də Nizami və irsi ilə əlaqədar işlərin gələcək səmərəliliyi üçün hər iki mərkəzin fəaliyyətlərində ciddi dönüşün yaradılmasıdır.

Azərbaycanda şərqşünaslıq elmi və şərqşünaslıq təhsili müstəvisində Nizami mövzusu – edilmişlər və edilməliyə.

Azərbaycanda şərqşünaslıq elmi uzun, çətin və şərəfli bir yol keçmişdir. Bu elm yolunun uzun və şərəfli olmasını arxada qalan tarix, adları və yaratdıqları daim yaşayan alimlər silsiləsinin varlığı sübut edirsə, qət edilmiş məsafənin həm də çətin, mübarizəli, heç də həmişə rəvan, rahat olmadığını dünəndə qalan faciəli səhifələr nişan verməkdədir. Sovet dönməndə müxtəlif onillərdə bir neçə dəfə həyata keçirilmiş siyasi represiyalarda başlıca hədəflərdən biri elm sahəsi və elm adamları olmuş, Azərbaycanda elmə və elm xadimlərinə yönələn həmin irticadan ən çox ziyan çəkən də məhz şərqşünaslıq, filologiya elminiz, bu yöndə fəaliyyət göstərən parlaq zəka sahibləri olmuşdur.

Azərbaycanda şərqşünaslıq təhsili 1990-cı illərin sonlarına qədər aparılrsa da, ənənəvi olaraq ərəb, fars, türk dillərində artıq bu sıra xeyli genişlənmiş, dillərin sayı artmış, demək, öyrənmə və öyrətmə coğrafiyamız da genişlənmişdir.

1922-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetində Şərqşünaslıq fakültəsinin yaradılması milli elmi həyatımızın ən əlamətdar hadisəsi kimi həmişə iftixar və minnətdarlıqla xatırlanmalıdır.

1922-1927-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetini dövrün tələbləri səviyyəsində, müasir bir ali təhsil müəssisəsi kimi qurmaqdan ötrü kənardan 30-dan artıq professor və dosent dəvət edilmişdi ki (Kərimova, 2005: 63), onların xeyli hissəsi Şərqşünaslıq fakültəsində işləyirdi.

Şərqşünaslıq fakültəsinin yaradıldığı ilk illərdə burada çalışmış böyük şərqşünas alimlər, akademiklər N.Y.Marr, İ.İ.Meşşaninov, V.V.Bartold, A.N.Samoyloviç, professorlar İ.N.Öşmarin, A.A.Romaskeviç, R.Şor, P.K.Juze, B.Çobanzadə, A.S.Qubaydulin, V.Xulufu, həmçinin vaxtaşırı olaraq ovaxtkı sovet məkanının müxtəlif aparıcı elm və təhsil mərkəzlərindən, eləcə də xaricdən dəvət edilən püxtə, dərin mütəxəssislər (Востоковедение в советском Азербайджане, 1964: 17) sağlam bünövrənin qoyulmasını təmin edirlər və onların ortaq zəhmətləri nəticəsində fakültənin ilk addımlarını atdığı illərdə "Azərbaycan Dövlət Darülfünunu Şərq Fakültəsi Əxbarı" – "Şərqşünaslıq" elmi jurnalının 4 sayı buraxılır.

Elə həmin dövrdə də Şərqşünaslıq fakültəsi ilə bağlı olan gəlmə və yerli mütəxəssislərin ilk Nizami araşdırmaları yaranmağa başlayır.

Bu sahədə SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Yevgeni Bertelsin xidmətləri xüsusən diqqətəlayiqdir. Nizami Gəncəvi ilə əlaqədar özünün sanballı araşdırmaları, məşhur "Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" monoqrafiyası ilə yanaşı, vaxtaşırı Şərqşünaslıq fakültəsində mühazirələr aparması, azərbaycanlı gənc nizamişünasların yetişdirilməsinə qayğısı və rəhbərliyi, Azərbaycana rəğbətlərinin bariz ifadəsi olaraq ömrünün sonlarında ən zəngin şərqşünaslıq xəzinələrindən sayılası şəxsi kitabxanasını Elmlər Akademiyamıza hədiyyə etməsi (Kərimova, 2005: 327) unudulmaz əməllərdir.

1944-cü ildə müəyyən fasilədən sonra Azərbaycan Xalq Komissarları Sovetinin qərarı ilə Filologiya fakültəsinin nəzdində iranşünaslıq və türkologiya ixtisasları ilə fəaliyyətini yenidən bərpa edərək 1946-cı ildə bir daha müstəqil fakültəyə çevrilən (Məhərrəmov, 2009: 523-524) şərqşünaslığın o zaman ilk dekanı nizamişünas alim Mübariz Əlizadə seçilir və onun 1947-ci ildə müdafiə etdiyi "Böyük humanist şair Nizami Gəncəvi" adlı əsəri (Əlizadə (*əlyazma*)) Azərbaycanda dahi şairlə bağlı ilk dissertasiya idi. Məhz həmin illərdən etibarən Şərqşünaslıq fakültəsi Azərbaycanda nizamişünaslığın başlıca mərkəzlərindən birinə yox, birincisinə çevrilir. Bu fakültənin müəllimləri, eləcə də yetirmələri getdikcə daha fəal və davamlı şəkildə nizamişünaslıq problemlərinə müraciət edirlər. Yusif Ziya Şirvani, Rəhim Sultanov, Malik Mahmudov, Vasim Məmmədəliyev, Ağadadaş Dadaşov, Mənzərə Məmmədova və bir çox başqaları Azərbaycan nizamişünaslığını qiymətli araşdırmaları ilə zənginləşdirirlər.

Bu fakültənin gerçək bir nizamişünaslıq mərkəzi olmasının ən parlaq dəlili isə professor Rəhim Sultanovun təşəbbüsü ilə yaradılan və rəhbərliyi ilə çalışan "Nizami lüğəti"ni hazırlayan qrup olur (Sultanov, 1982: 129-138). Mirzə Rəhimov, Təhminə Rüstəmov, Mənzərə Məmmədova, Əsmətxanım Məmmədova, Tofiq Cahangirov və digər təcrübəli, bilgin alim və pedaqoqlar Rəhim Sultanovun başçılığı altında Nizami yaradıcılığının çox sirlərinə aydınlıq gətirə biləcək problemin – şairin dilindəki hər kəlmənin yerli-yataqlı şərhlərini, təhlillərini əhatə edən araşdırmalara başlayırlar. 20-yə yaxın mütəxəssis bu işə qatılmışdı və ilk dəfə idi ki, sadəcə Nizami ilə əlaqədar bir istiqamətin

araşdırılması üçün belə böyük tərkibdə tədqiqatçılar heyəti toplanmışdı.

Nə acı ki, 2000-ci ildə professor Rəhim Sultanovun vəfatından sonra bu son dərəcə gərəkli kollektiv araşdırma yarımçıq qalır, qrup dağılır və daha pisi isə, illərlə inadlı əməklər sayəsində ərsəyə gətirilmiş “Nizami kartotekası” yoxa çıxır.

O araşdırmanın, Nizami ədəbi mirasının söz-söz müfəssəl təhlilinin nə qədər gözəl nəticələr doğura biləcəyini Rəhim Sultanovdan yadigar qalan qeyd dəftərlərindəki fikir və mülahizələr nümayiş etdirməkdədir.

Ən məşhur İran alimlərinin “Nizami şeirindən türk ətri gəlir” ifadəsinin yaranmasının elmi səbəbini izah etmək, farscanı ana dili kimi bilən Nizaminin farscasının bir əsl farsın farscasından nələrini ilə fərqləndiyini aşkarlamaq üçün məhz bu cür tədqiqat umulur. Qeyd dəftərlərində Rəhim Sultanov kollektivi üçün müəyyənləşdirdiyi növbəti tapşırığı göstərir: “Nizaminin şəxsən özünün kalka üsulu ilə yaratdığı türkiyəmlər” (Sultanov (*Qeyd dəftəri*)).

Araşdırmalar başa çatarsa, nə qədər belə maraqlı nöqtələrə işıq salardı!

Həmin qrup o araşdırmaları başlayanda hələ kompüter texnologiyalarının dadımıza çatacağı və belə araşdırmalardan ötrü xeyli rahat qapılar açacağı və ağılasıqmaz sürətlər bağışlayacağı əyyamlar qarşısında idi və Rəhim Sultanovun komandası hələ hər sözə, sözbirləşməsinə bir vərəq ayıraraq əllə o vərəqləri doldurmaq, kəlmələrin işlənmə tezliyini müəyyənləşdirməkdən ötrü onları dənə-dənə saymaq kimi xeyli bəsit üsullarla işləyirdi. İndi həmin işlərin yerinə yetirilməsi, riyazi metodların dilçiliyə tətbiqi, axtarış verərək bütün “Xəmsə” mətnində hansı sözün necə, hansı kontekstdə, neçə kərə işlənməsini ani olaraq müəyyənləşdirmək xeyli asanlaşıb və təbii, bu imkanlar araşdırmalara əlavə sürət də verir. Odur ki, Rəhim Sultanovun qrupunda işləmiş, indi də fakültədə çalışmaqda davam edən araşdırıcıların başçılığı altında və onların vasitəsilə müvafiq kadrları da prosesə qatmaqla həmin lazımlı layihəni yenidən dirçəltmək məqsədəuyğundur.

Nəticə.

Sözün daxili üfüqlərinin sonsuzluğu haqqında Nizami Gəncəvinin söylədiyi məşhur fikri elə onun özünün də tükənməzliyi, daim təzə qalması, axıradək kəşf oluna bilməməsinin açarıdır.

(Kolliyyat, 1390: 17)

شرح سخن بیشتر است از سخن

– “Sözün yozumu, izahı onun özündən daha artıqdır” deyən şair, əlbəttə ki, haqlıdır və həmin görün bucağından yanaşırsa, Nizami araşdırmalarını davam etdirdikcə yeni nailiyyətlərin əldə ediləcəyi də labüddür.

Bu gün Azərbaycanda “Beynəlxalq Nizami Mərkəzi” adlanan bir rəsmi qurum varsa da, onun əsas işi populyarlaşdırma və beynəlxalq əlaqələri qurmağa yardımçı olmaqdır.

Var olduğu bir əsr boyunca həmişə Azərbaycanda nizamişünaslığın başlıca mərkəzlərindən biri olmuş Şərqşünaslıq fakültəsi bu gün həmin vəzifəni yeni zaman və təzə tələblər çərçivəsində daha miqyaslı və sanballı tərzdə yerinə yetirməyə əvvəlki dövrlərdən də uyğun və imkanlı təsir bağışlayır. Əsas güc mərkəzi və gələcək nizamişünasların yetişdirilməsi üçün ən münasib baza elə buradır.

Nizami və irsi ətrafında Azərbaycanda gələcək müvəffəqiyyətli addımların atılması və yaxşı nəticələr qazanılması naminə işlərin necə aparılmasının modeli isə həmişə düsturlar, ülgülər, gələcək quruculuğu formulları təqdim etmiş şairin təxəllüsünə bağlı sözlərdə gizlənib: tənzimlənmiş, müntəzəm, nizamlı halda çalışmalı!

QAYNAQLAR:

1. Bünyadov, Z. (1993) *Qırmızı terror*. Bakı: Azər nəşr.
2. Əlizadə, M. "Böyük humanist şair Nizami Gəncəvi". Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın əlyazması. Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin fondu. Mübariz Əlizadənin şəxsi arxiv.
3. Huseynov, R. (2019) Crossroad points generated by Nizami Ganjavi's literary model building in eastern and western literature // *Risalə. Elmi araşdırmalar jurnalı*. 16-cı cild. Bakı: Elm və təhsil.
4. Kərimova, T. (2015) *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının yaranması*. Bakı: "Elm və təhsil".
5. *Məhəmməd Füzuli*. (1996) I cild. Tərtib edəni Həmid Araslı, məsul redaktor Həmid Məmmədzadə. Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı.
6. Məhərrəmov, A. (2009) *Bakı Dövlət Universiteti 90*. Bakı: Bakı: "Bakı Universiteti" nəşriyyatı.
7. Sultanov, R. Qeyd dəftəri. Müəllifin şəxsi arxiv (həmin materialı təqdim etmiş Tofiq Cahangirova təşəkkür edirik.)
8. Sultanov, R. (1982) Nizami lüğətinin tərtib prinsipləri haqqında // *Nizami və müasirlik. Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi*. Bakı: Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşri.
9. Vətənim. Salman Mümtaz haqda verilişdə nəvəsi Urxun Qalabəyovun xatirələri. (2021) // *Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti*. [Dekabr]
10. Yusifov, X. (1968) *Nizaminin lirikası*. Bakı: Azərbaycan Elmlər Akademiyası nəşriyyatı
11. Бертельс, Е.Э. (1965) Избранные труды. *Навои и Джамии*. Москва: Издательство восточной литературы.
12. Бертельс, Е.Э. (1962) Избранные труды. *Низами и Физули*. Москва: Издательство восточной литературы.
13. *Востоковедение в советском Азербайджане*. (1964) Под редакцией академика А.Сумбатзаде. Баку: Издательство Академии Наук Азербайджана.
14. Керимова, Т. (2005) Из истории национальной Академии наук Азербайджана. Баку: «Тахсил».
15. Люди и судьбы. (2003) *Библиографический словарь востоковедов – жертв политического террора в советский период. (1917-1991)*. Издание подготовили и составили Я.В.Васильков и М.Ю.Сорокина. СПб.
16. کلیات حکیم نظامی گنجوی. (1390) تعلیقات: مخزن الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر، شرفنامه و اقبالنامه. شامل: فرهنگ لغات و کنایات نظامی. از روی نسخه تصحیح شده استاد وحید دستگردی. انتشارات بهزاد. تهران، گنجینه گنجوی یا دفتر هفتم حکیم نظامی گنجوی یادگار و ارمغان وحید دستگردی، (1318) تهران
17. محمد عوفی. (1335) لباب الالباب، از روی چاپ اروپا که پرفسور ادوارد براون و علامه قزوینی تصحیح کرده اند. با تصحیحات جدید و حواشی و تعلیقات کامل بکوشش سعید نفیسی، تهران.
18. نظامی گنجوی، (1338) دیوان قصاید و غزلیات، شامل شرح احوال و آثار حکیم نظامی گنجوی با مقدمه و حواشی و فهرست و اعلام و تصحیح و مقابله از روی بیست و هشت نسخه چاپی و قدیمیترین نسخه های خطی موجود در دنیا، بکوشش سعید نفیسی. تهران.

Rafael HUSEYNOV

**UNQUENCHABLE NIZAMI GANJAVI AND THE FACULTY
OF ORIENTAL STUDIES AS ONE OF THE MAJOR CENTERS
OF NIZAMI STUDIES IN AZERBAIJAN**

Summary

The tradition of official celebration by state decision of the round anniversaries of the great Azerbaijani philosopher and poet Nizami Ganjavi as well as the anniversaries of other classics who have entered our history forever, as a common national holiday of science and literature dates back to the first quarter of the 20th century. These commemorative ceremonies which have become especially systematic after the second half of the last century, have brought big benefits to our great word-masters in terms of propaganda, approaching closer to the masses and recognition outside Azerbaijan as well as publication and research of their works.

From this point of view, Nizami Ganjavi has always attracted more attention in comparison with other classics, his anniversaries took place more frequently than others, not only 100 year and 50 year anniversaries, but also 840 year and 880 year anniversaries which do not seem round enough, but accompanied by international conferences, detailed research and publications.

Among the anniversaries of Nizami Ganjavi that have been celebrated many times over the past 80 years, the uniqueness of the ceremonies of his 880th anniversary was that they were not considered anniversaries held only on a specific day or days.

By the order of the head of Azerbaijani state, the entire year of 2021 was declared the "Year of Nizami", and events and publications dedicated to Nizami continued from the first month of the year to the last days of its last month. Furthermore, one of the outcomes of the events, researches, publications, memorials dedicated to Nizami within 2021 is that the "Year of Nizami" has not fitted into the framework of the past year, and the accumulated energy laid basis for continuing various events related to Nizami in the coming years with the intensity of the anniversary year.

The Faculty of Oriental Studies founded in 1922 at the Baku State University has been known for decades not only as a place of study but also as one of the main centers of classical heritage research, particularly researches and translations related to Nizami Ganjavi.

On the one hand, it relates to the direct contribution to Nizami studies made by specialists working at the faculty, on the other hand, it relates to the fact that the faculty has been serving as the main base for training of the personell specialized in Nizami studies. The vast majority of the specialists in Nizami studies of Azerbaijan of the old, middle and new generations appear to be the graduates of the Faculty of Oriental Studies which should be explained not only by the language teaching skills of the faculty but also by the advantage of its ability to instill and direct love. And this tradition of researching, teaching and directing continues successfully in the faculty today as well.

Рафаэль ГУСЕЙНОВ

**БЕЗГРАНИЧНОСТЬ НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ И ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
КАК ОДИН ИЗ ВЕДУЩИХ ЦЕНТРОВ НИЗАМИВЕДЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ**

Резюме

Традиция проведения юбилейных мероприятий, посвященных великому Азербайджанскому мыслителю Низами Гянджеви и другим бессмертным классикам в виде общенациональных праздников науки и литературы, а также узаконивания этих мероприятий на государственном уровне была заложена в первой четверти XX века.

Начиная со второй половины прошлого века, сформированные с особой систематичностью, эти юбилейные мероприятия были особо полезны при пропагандировании и приближении творчества мастеров слова к массам, а также в деле популяризации, исследования и публикации наследия поэтов за пределами Азербайджана.

В сравнении с иными классиками Низами Гянджеви всегда уделялось больше внимания, его юбилейные мероприятия организовывались сравнительно чаще и отмечались не только круглые даты 100 и 50-летия, а также на высшем уровне организовывались 840 и 880 летние юбилеи поэта, проводились международные конференции, издавались обширные исследования посвященные поэту.

Особенность празднования 880-летнего юбилея поэта, чьи юбилейные мероприятия были проведены не один раз за последние 80 лет, заключалась в том что, в этом году было принято решение провести юбилей не в какой либо определенный заранее день, а указом Президента Азербайджанской Республики весь 2021 год был объявлен «Годом Низами» и, начиная с первого месяца и до последних дней последнего месяца года продолжались мероприятия и публиковались издания посвященные памяти поэта. Наряду с этим, есть еще один важный результат проведенных в этом году мероприятий и издания публикаций посвященных творчеству поэта, «Год Низами» по своей энергетике не вместился в один год, а создал условия для не уступающей по интенсивности юбилейной, дальнейшей плодотворной деятельности в области изучения Низами.

Основанный в 1922 году факультет востоковедения Бакинского Государственного Университета за прошедшие десятилетия своего существования был признан не только, как образовательное учреждение, но и как ведущий центр в области изучения литературы классического периода и в первую очередь исследования и переводов творчества Низами. Если с одной стороны, это было связано со вкладом в низамиведение специалистов-сотрудников факультета, с другой стороны это объяснялось тем, что именно здесь располагалась основная база где готовились кадры в области низамиведения. Абсолютное большинство старого, среднего и нового поколения низамиведов являются выходцами факультета востоковедения, что обусловлено не только профессионально привитым там знанием языков, но и таким преимуществом как мастерское воспитание целенаправленности и любви к профессии. Все те же самые традиции исследования, изучения и направленности существуют и успешно развиваются и поныне.